

# A látogatás mint lehetőség

## A lelkigondozás sajátosságai a magyar evangélikus egyházban

Negyvenéves evangélikus lelkész vagyok. Gépészeti szakközépiskolát végeztem, majd az Evangélikus Hittudományi Egyetemre jelentkeztem. Valószínűleg későn érő típus vagyok, mert akkor még elég egyszerű életcéll lebegett előttem: elvégezni az egyetemet, és lelkészként kikerülni egy gyülekezetbe. Családi hátterem (lelkészcsalád, hat testvér, szüleim tanulmányai és „karrierje”) is közrejátszhatott abban, hogy a tanulás számomra annyit jelentett: minél előbb elérni a kitűzött célt. Ez esetemben a lelkési szolgálattal volt azonos.

Először egy Nógrád megyei falu közösségébe helyezték ki *Szebik Imre* püspök úr. A nagy területen végzett szolgálat kezdő lelkészként nehéz és fárasztó volt számomra. Sok falu és város tartozott a közösséghez, de a legtöbben csak egy-két evangélikus élt. Az ő pásztorolásuk sok utazást és személyes kapcsolattartást igényelt. A „mély víz” – minden felelősséggel egyedül a gyülekezetben – nagyon megnehezítette a „tanulóéveket”, amelyek során névleg ugyan segédlelkész voltam, ám mentorom valójában mindent rám hagyott. Ez a két és fél év ennek ellenére sokat jelentett számomra. Különleges volt megélni, hogy egyik pillanatról a másikra diákból „panfarer”, azaz tisztelendő úr lettem, sőt megesett az is, hogy egy nyolcvanas éveiben járó néni gyermeki bájjal „tisztelendő bácsinak” szólított.

A lelkészvizsga után egy Budapest melletti kisvárosba jelentkeztem. Bár a közösség fele itt is szlovák gyökerű volt, a Pest megyei szocializálódás miatt ez nem jelentett folytonosságot az előző helyemmel. Ez az időszak szintén elég pörgős volt. A vasárnaponkénti három-négy istentisztelet és a sok hittanóra nemigen hagyott időt a szemlélődésre és a gondolkodásra, így a továbbképzés terén nem voltam igazán motivált.

A gyülekezetet egyik napról a másikra felsőbb utasításra kettéválasztották. Ez akkor egzisztenciálisan nagyon érzékenyen érintett bennünket, és a terhét mind a mai napig hordozzuk. (Közben átmenetileg másodállásban egy anyaotthonban voltam éjszákás, éppen akkor, amikor harmadik fiunk született és anyósom meghalt. Ennek az időszaknak az eseményei családunk minden tagjának lelkében maradandó nyomokat hagytak.)

Bár a gyülekezet létszáma papíron akár irigylésre méltó is lehetne (a 2011. évi népszámlálás alapján 725 fő), mozgósításuk és motiválásuk még ma sem könnyű.

Mind az anyaotthoni tapasztalatok, mind a gyülekezetben felfedezett hiányosságaim (kapcsolatteremtési problémák, a különböző személyiségek felismerésének és megközelítésének képessége) arra indítottak, hogy megpróbáljam pótolni, amit korábban elmulasztottam.

Ezután elvégeztem a Semmelweis Egyetem mentálhigiénés lelkigondozói képzését. Feltételezem, hogy azok a kérdések, amelyekkel a képzés során szembesültem, nemcsak személyes nehézségeimből fakadtak, hanem a Magyarországi Evangélikus Egyházban mélyen gyökerező problémákra világítanak rá. Elsősorban a bizalom terén gyakoriak a hiányosságok. Szakdolgozatomban, mely jelen írásom alapja, azt is igyekeztem feltárni, hogy látogatási gyakorlatunk mennyiben lehet segítség a fennálló problémák leküzdésében.

### BEVEZETŐ GONDOLATOK

Lelkigondozói tanulmányaim során hosszú időn keresztül szembesültem kihívásként a feladattal: hogyan találom kliensre? A lelkigondozói jegyzőkönyvek feldolgozásakor ez a helyzet

szinte minden alkalommal nyomot hagyott a beszélgetéseken: nem az illető keresett fel engem, hanem nekem volt szükségem feladatomban teljesítéséhez beszélgetőtársra, kliensre. Tudom, hogy a lelkigondozói beszélgetés alapja a kliens kezdeményezése, vágya a segítségre, de a képzés két éve kevés volt ahhoz, hogy ez nálam megváltozzon. Miközben ezzel a gonddal küszködtem, csodálkozva hallgattam és olvastam a kollégák beszámolóit, statisztikáit arról, hogy számukra ez egyáltalán nem nagy probléma, a lelkigondozás pedig hétköznapi tevékenység. Ők bárhol, bármilyen körülmények között nyitottak és készek a beszélgetésre.

Ez a tapasztalat motivált arra, hogy körbejárjam a témát, és a következő kérdésekre keressek választ:

Miért működik a lelkészi szolgálatban (első-sorban az enyémben, de talán nem vagyok vele egyedül) annyira nehezen a lelkigondozás, a *valódi* segítőbeszélgetés? Mi az oka annak (ha egyáltalán van és kimutatható), hogy a gyülekezetek tagjai nem vagy csak nagyon ritkán keresik fel a lelkészt lelkigondozói megoldást igénylő kérdésekkel? Ez csak nekem okoz problémát, vagy mások is küzdenek vele? Az elsődleges feltevés nyilván a bizalom megléte, illetve kialakítása. Ez nem egyszerű, és nem megy egyik pillanatról a másikra. Legalábbis nekem sok küzdelmem van ezen a téren.

Noha a lelkészek tisztában vannak azzal, hogy szolgálatuk egyik legfontosabb területéről van szó, miért értelmezik félre oly sokszor a definíciókat? Miért értelmezik különböző módon a statisztikai adatokat? Miért gondolják azt, hogy attól válnak jó „munkaerővé”, ha minden területen jól teljesítenek? Tanulmányomban statisztikai adatokból és egy szociológiai felmérésből kiindulva keresek választ arra, hogy vajon általános problémák-e ezek (evangélikus) egyházunkban, vagy csak az én munkámban és gyülekezetemben jelentkeznek. Arra a kérdésre is megpróbálok választ találni, hogy miért olyan hosszú az út, amelyen egy gyülekezeti tag eljut a lelkigondozói székhöz, és hogy miként lehet ezt az utat lerövidíteni.

„Ha a hegy nem megy Mohamedhez, Mohamed megy a hegyhez” – tartja a mondás. A látogatások során felkeresett gyülekezeti tagokkal való kapcsolat lehet-e lelkigondozás, és mennyiben? Mennyire lehet rugalmasan kezelni és következmények nélkül, büntetlenül figyelmen kívül hagyni a klasszikus kereteket, formákat? Mennyire lehet sajátos lelkigondozói helyzetként tekinteni a gyülekezeti lelkészi szolgálatra és a lelkészi szolgálat során adódó találkozásokra? Lehet-e élni a felkínálkozó vagy éppen felkínált lehetőségekkel, és miként?

Ezek a kérdések foglalkoztatnak. A lelkigondozói képzésen tanultakat igyekszem összehangba hozni élethelyzetemmel, a lelkészi és a lelkigondozói habitussal, közben pedig elkerülni, hogy a kettő szembekerüljön egymással, én pedig választási kényszerhelyzetben érezzem magam.

Ezek a kérdések foglalkoztatnak. A lelkigondozói képzésen tanultakat igyekszem összehangba hozni élethelyzetemmel, a lelkészi és a lelkigondozói habitussal, közben pedig elkerülni, hogy a kettő szembekerüljön egymással, én pedig választási kényszerhelyzetben érezzem magam.

## A MAI MAGYAR EVANGÉLIKUS LELKIGONDOZÁS HELYZETE – A BIZALMATLANSÁG LEHETSÉGES OKAIRÓL

### 1. Látogatások és lelkigondozói beszélgetések a statisztikai adatok tükrében

Először is álljon itt néhány adat arra vonatkozóan, mit tudhatunk az egyházunkban végzett lelkigondozói munkáról. A lelkészek évről évre elkészítik összesítésüket gyülekezeti munkájukról. Ebben olyan adatok szerepelnek, mint az egyházközség tagjainak száma, külön említve azokat, akik részt vesznek az alkalmakon, és akik anyagilag is támogatják a közösséget. A keresztelesekről, konfirmációkról, esketésekről és temetésekről, az istentiszteletekről és az azokon részt vevőkről is tájékozódhatunk belőle. Tartalmazza a látogatások, valamint a lelkigondozói beszélgetések számát is.

Az adatok alapján érdekes következtetéseket lehet levonni arra vonatkozóan, hogy ki hogyan határozza meg a maga számára az adott fogalmat.

A 2012-ből rendelkezésre álló adatok szerint (lásd az 1. táblázatot a 47. oldalon) az egyik legkisebb közösségben történik a legtöbb lelkigondozói beszélgetés, messze megelőzve a legnagyobb gyülekezeteket, ahol több lelkész végzi

szolgálatát. (Az igazsághoz azonban az is hozzátartozik, hogy a lelkész kolléga a helyi börtönbe is bejár, és felkínálja a lelkigondozói beszélgetés lehetőségét.) Az is érdekes, hogy a látogatások számai mit mutatnak ott, ahol a legtöbb lelkigondozói beszélgetésre kerül sor. Semmilyen összefüggés nem fedezhető fel a látogatások és a lelkigondozói beszélgetések aránya között. Ugyanígy nem mutatnak az adatok egyértelmű összefüggést a gyülekezet mérete, a lelkészek száma és a lelkigondozói beszélgetések száma között. Bár a táblázat adatai nem teljesek, az jól látszik, hogy mind a látogatások számát, mind a lelkigondozói beszélgetések számát nagymértékben befolyásolja az, hogy az adott lelkész hogyan értelmezi az egyes találkozásokat. Vannak, akik minden találkozást, amikor összefutnak a közösség egy-egy tagjával, és amelyek során előkerülnek gyülekezeti vagy hitkérdések, látogatásként vagy lelkigondozásként adminisztrálnak, míg mások csak meghatározott kritériumok (hely, idő, téma) teljesülése esetén dokumentálják az esetet.

Ugyanez a statisztika 2011-ből hasonló képet mutat (lásd a 2. táblázatot a 48. oldalon). Itt is jól látható, hogy sem a gyülekezet tagjainak, sem a lelkészeknek, sem a látogatásoknak a száma nincs hatással a lelkigondozói beszélgetések számára. Az első hatból négy gyülekezet ugyanaz mindkét évben. (Egy nem szolgáltatott adatokat.) Ebből még világosabban látszik, hogy a lelkészek munka- és adminisztratív módszere egyaránt azonos.

Az adatokból az is kiderül, hogy a néhány magasan kiugró adathoz képest az átlag alacsony, és még a hetven-nyolcvan beszélgetést sem éri el. Ennek okai a következők lehetnek:

- Nagy gyülekezet sokkal kevesebb van, mint kis létszámú (két-háromszáz fős).<sup>1</sup>
- Sok gyülekezetben jóval kevesebb beszélgetést folytatnak, mint amennyi kívánatos lenne (lásd az 1. ábrát a 49. oldalon).
- Bár gyanítható, hogy a fenti adatok valamelyest kedvezőbb színben próbálják feltüntet-

ni egyik-másik gyülekezet lelkes munkáját, azért az mégis egyértelműen kitűnik, hogy a gyülekezetek többségében a lelkigondozást jelentős mértékben meghatározza az adott közösség mérete, valamint a lelkész prioritásai.

Az evangélikus egyház hazánkban a legkisebb történelmi egyház. A 2011. évi népszámlálás hitéletre vonatkozó adatai szerint 2001 és 2011 között 304 705 főről 214 965 főre csökkent azok száma, akik kinyilvánították az evangélikus egyházhoz tartozásukat.<sup>2</sup> Bár lehet vitatni a két felmérés módszerének azonosságát, azt nem tagadhatjuk, hogy létszámunk fogyatkozik. Ez az általános demográfiai adatok alapján természetes, de erős a szekularizáció hatása is. Azt az okot sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy – mivel a gyülekezetek többsége alapvetően kis létszámú – a nagyobb tömegben lévő felekezetek elszívó ereje érvényesül.<sup>3</sup>

## 2. Társadalmi helyzetkép

A Magyarországi Evangélikus Egyház 2010-ben szociológiai felmérést készíttetett. Ennek során azok közül, akik a gyülekezetek névjegyzékeiben szerepelnek, ezerötszáz főt arról kérdeztek, hogy mi a véleményük az evangélikus egyházzal, működéséről, a lelkészek szolgálatáról stb. Az egyházi intézmények vezetőit (65), valamint lelkészeket (32) is megkérdeztek ugyanezekről, és szociológiai módszerekkel értékelték a válaszokat.<sup>4</sup> A kérdések egy része arra vonatkozott, hogy a megkérdezettek hogyan értékelik magukat mint evangélikusokat. Mik az értékeik, mit tartanak fontos ismertetőjegyüknek, és mit kevésbé.

A kérdések másik része azt vizsgálta, hogy a hívek mennyire elégedettek a gyülekezeti élettel, az istentiszteletekkel, az igehirdetésekkel, a lelkészekkel stb. Noha a legtöbben azt tartották a legnagyobb problémának gyülekezetükben, hogy kevesen járnak istentiszteletre, a

1 Szabó L.: *Élet a gyülekezetben*. Luther Kiadó, Budapest, 2011, 128. ■ 2 KSH: *A népesség vallás, felekezet és nemek szerint*, [http://www.ksh.hu/nepszamlalas/docs/tablak/teruleti/00/00\\_1\\_1\\_7\\_1.xls](http://www.ksh.hu/nepszamlalas/docs/tablak/teruleti/00/00_1_1_7_1.xls) ■ 3 Szabó L.: *Élet a gyülekezetben*, i. m. 128. ■ 4 Fábri Gy.: Nekünk így is jó? *Credo*, 2011/különszám, 19–32.

templomba nem járók 64,6 százaléka (!) mondta azt, hogy nincs olyan, amivel erre rá lehetne venni, illetve nem tudja megmondani, mi lenne az. Ez a hozzáállás azt jelzi, hogy evangélikusságunk, de talán az egész magyar társadalom lelkivilágában lehet valami, ami ehhez a hozzáálláshoz vezet.

Fontosnak tartom megemlíteni a közelmúlt történelmi hatásait is. Közismert egyháztörténeti tény, hogy az evangélikusság komoly hányadát képviselte a szlovák és a német nemzetiség, amelynek jelentős része az ország határain kívül rekedt a trianoni döntést követően, nagy tömegeiket pedig a II. világháború után telepítették ki az országból. E politikai döntések következtében a valamikor tehetős és erős gyülekezetek egyik pillanatról a másikra elnéptelenedtek. Azok, akik átéltek ezeket az időket – még ha maradhattak is a lakóhelyükön –, nagy bizalmi válságba kerültek. Az evangélikusság körében jelentős számban voltak értelmiségiek és tehetősebb családok, és a kommunista diktatúra idején ők fokozott ellenőrzés és nyomás alatt álltak. A diktatúra idején a gyülekezeteknek maradt ugyan némi mozgásterük, szabadságuk a hitgyakorlás terén, de a tagok jelentős része elbizonytalanodott, bizalmatlanná vált, és ezáltal eltávolodott a vallás közösségi megélésétől. Az államvédelmi rendszer oly mértékben jelen volt az élet minden területén, hogy senki nem tudhatta, szavait, tevékenységét ki figyeli, és rövidesen hol kéri rajta számon. Pedagógusok, köztisztviselők és irodai alkalmazottak folyamatosan ki voltak szolgáltatva az agitálásnak, zaklatásnak, zsarolásnak. Ha nem álltak a rendszer kiszolgálói közé, mind a maguk, mind családjuk, gyermekeik jövőjét kockáztatták. Nagy traumája ennek a kornak, hogy jó néhány lelkész engedett a nyomásnak, és információkat szolgáltatott az egyház tagjairól: lelkészeikről és híveikről egyaránt.

A diktatúra évtizedei sajnos ma is éreztetik hatásukat. Az általuk okozott kár nem egyetlen nemzedék életét határozta meg, hanem oly mélyen beleégett lelkékbe, hogy az emberek között még ma is jellemzőbb a félelem, a bizal-

matlanság és a kétely, mint az őszinteség és a nyitottság. Hiába van meg bennük a vágy a megértésre, az elfogadásra, a kitárulkozástól és az őszinteségtől való félelem összeczárja a szájukat. Erre utal a fent említett szociológiai felmérés alábbi adatsora (lásd a 2. ábrát a 49. oldalon). Ebből kitűnik, hogy a válaszadók számára érték a család (92,9 százalék) és a biztonság (57,9 százalék). Ez nemcsak arról szól, hogy mi a fontos a megkérdezettek számára, hanem arról is, hogy mire vágnak. Mi az, ami hiányzik, vagy minek az elvesztésétől félnek a leginkább? Ha szembesülünk az emberek lelkében élő sötét múlttal, az árusításokkal, a félelmekkel, a zsarolásokkal, a lelki terrorral, valamint hogy mennyire fontos számukra a család és a biztonság (értve ezen az elvesztésétől való félelmet, a megfélemlítettséget is), akkor egyértelművé válik az a sebzettség, bizalmatlanság, amely olyan mélyen égett a lelkékbe, hogy csak nagyon lassan és nagy-nagy türelemmel lehet meggyógyítani. Ha erről az oldalról vizsgálódunk, mindjárt érthetővé válik sokak bizalmatlansága, tartózkodása, bezárkózása.

Egyházpolitikai szempontból ez az időszak erősen hozzájárult ahhoz is, hogy egyre több gyülekezetet vontak össze, és mivel a lelkészen, esetleg a kántoron kívül nem volt alkalmazottja a gyülekezetnek, munkatársa a lelkésznek, kevesebb idő jutott az igehirdetésen kívüli munkára. Érdekessége ugyanakkor a helyzetnek, hogy míg az értelmiségi, városi közösségeket sikerült leépíteni, addig a falusi gyülekezetekben akadtak önkéntes segítők.<sup>5</sup>

### 3. Felekezeti és liturgiai sajátosságok

Hogy még árnyaltabb képet kapjunk, tekintünk rá felekezeti és liturgiai szempontból is az evangélikus egyházra. Említettem, hogy a diktatúra évtizedeiben hogyan fogyatkoztak meg az egyházi alkalmak. Ez sokszor nemcsak számbeli csökkenést jelentett, hanem a liturgia egyszerűsödését is. Míg az evangélikusság kezdeti időszakában magától értetődő volt a magányos lehetőség, valamint az úrvacsorai alkalmak

<sup>5</sup> Szabó L.: *Élet a gyülekezetben*, i. m. 124–126.

lehetőleg minél gyakoribb megélése, addig ma a gyónást szinte kizárólag közös gyónásként gyakorolják, az úrvacsorai alkalom pedig sok közösségben már jó ideje elsősorban az egyházi ünnepekhez (karácsony, húsvét, pünkösd) kötődnek. Egy időben már az is nagyon jó eredménynek számított, ha havonta volt úrvacsorai alkalom. Ez hozzájárult ahhoz, hogy az élet nehézségeiről, problémáiról, a hit kérdéseiről nem volt hol beszélgetni. Nem adódott erre számukra természetes lehetőség. És a lelkesre sem tudtak az életük részeként tekinteni. Sokan nem is találkoztak vele rendszeresen, így nem volt természetes a kapcsolat. Bár, mint említettem, sokan az istentiszteletet tartják a hit megélése egyik legfontosabb területének, kevesen vannak, akik rendszeresen megjelennek a templomban, ők is többnyire a kisebb településeken (lásd a 3. ábrát az 50. oldalon). Fábri György fentebb már említett szociológiai felmérésében a már szóba került érdekes ellentmondásra hívja fel a figyelmet. A megkérdezettek a gyülekezetek legnagyobb problémájaként azt említették, hogy a hívek nem járnak elég gyakran templomba (46,33 százalék). Ennek ellenére arra a kérdésre, hogy mi készítené őket templomba járásra, 64,6 százalékuk (!) azt felelte, hogy semmi ilyet nem tud említeni.<sup>6</sup>

Elgondolkodtató, hogy milyen belső folyamatok vezethették a válaszadókat erre a távolságtartásra. Mi lehet az, amiről maguk sem tudják, hogy szükségük van rá? Hogyan tudjuk őket ráébreszteni erre?

#### 4. Változtatások kicsiben

##### – A bizalomépítés hosszú távú beruházás

Mint a bevezetőben említettem, a lelkigondozói képzés során sokat küszködtem azzal, hogyan találok klienst a kötelező beszélgetésekhez. Több mint másfél évtizedes lelkészi szolgálatom során ez nem igazán okozott problémát, most azonban feltűnt, és el is gondolkoztatott. Mi húzódnak meg ennek hátterében?

Ennyire nincs az embereknek kérdésük, problémájuk, amelynek ügyében jól jönne egy lelki gondozó segítsége? Vagy van, csak a fentebb leírtak miatt nem tudják, hová forduljanak, kiből bízhatnak?

Amikor felvettem problémámat a szemináriumon, a vezető ezzel a kérdéssel „válaszolt”: „Mikor beszéltél magadról a gyülekezetben?” Először nem értettem a kérdést. Erre újabb kérdést tett fel: „Mikor beszéltél a problémáidról, a gyengeségeidről – hogy lássák: te is ugyanolyan ember vagy, mint ők?” A kérdés jogos volt, és célba is talált.

Azóta sok mindenben megpróbáltam változtatni. Az igehirdetés, a hitoktatás és a beszélgetések során egyaránt igyekeztem „emberibb” lenni. Némi változás már tapasztalható, de igazi „bejelentkezésekre” még nem került sor. Bizonyos mondatokat, gesztusokat már jelzésnek érzek a hívek részéről, ám el kell fogadnom, hogy ez az út még nagyon hosszú lesz. Sok időbe telik, míg egy gyülekezeti tag bele mer ülni abba a bizonyos székbe, és el meri mondani a lelkésznek legföltettebb titkait, érzéseit.

Nilván nem spórolhatók meg azok az ismeretek, amelyek képessé teszik a lelkészt arra, hogy nondirektíven tudjon embertársa mellé állni. Meg kell tanulnia a gyakorlati teológiai, a pszichológiai és más szellemtudományok idevonatkozó részeit, hogy tisztában legyen azokkal a háttérinformációkkal, amelyek segítik munkájában. Bár *Martin Nicol*<sup>7</sup> szerint a lelki gondozás nem tanítás, hanem élettapasztalat, nem lehet nélkülözni azokat az ismereteket, amelyeket az előttünk élt nemzedékek felhalmoztak. *Szabó Lajos Alapozó ismeretek a gyakorlati teológiában*<sup>8</sup> című könyvében a lelkészi szolgálat és a teológia oldaláról foglalja össze mindazokat az alapvető készségeket és ismereteket, amelyek ahhoz szükségesek, hogy a lelkészi szolgálat során végzett lelkigondozás ne kontármunka, hanem valódi segítségnyújtás legyen a bajban lévő, segítséget kérő embertárs számára. Sokszor kevés a jó szándék. S hiába a

6 Fábri Gy.: Nekünk így is jó?, i. m. 25–26., vö. az 1. ábrával a 49. oldalon. ■ 7 M. Nicol: *Grundwissen Praktische Theologie*. Kohlhammer, Stuttgart, 2000, 99–129. Idézi Szabó L.: *Alapozó ismeretek a gyakorlati teológiában*. Luther Kiadó, Budapest, 2010, 63. ■ 8 Szabó L.: *Alapozó ismeretek a gyakorlati teológiában*, i. m. 58–69.

professzionális felkészültség és hozzáállás, gyakran előfordul, hogy még az is kevés: a kereső ember mégsem tudja, hol kaphat segítséget. Az igehirdetés lehetőséget ad arra, hogy valamilyen halvány sejtés felderengjen, de egyáltalán nem biztos, hogy mindenki eljár istentiszteletre, akinek problémája, kérdése van.

A továbbiakban arra keresek választ, hogyan találhat egymásra lelkigondozói szempontból a lelkész és a segítségre szoruló, segítséget kereső ember. Hogyan lehet hatékony lelkigondozást végezni a gyülekezetben? Hogyan lehet nondirektíven megoldást találni azokra a nehézségekre, amelyekkel egy lelkész/lelkigondozó tanulmányai és szemléletváltása során találkozhat? (Szívesen segítene, de nem keresik fel, nem kérik a segítségét. Félelem és bizonytalanság van az emberekben, mert nem ismerik a lehetőséget, de nem jó, ha a lelkigondozó direkt ajánlatot tesz, problémákat feltételez.) E kérdések megválaszolására próbálok kísérletet tenni, amikor egy működő gyakorlatot, a (család)látogatást vizsgálom meg abból a szempontból, hogy miként lehet egy találkozást felhasználni lelkigondozói beszélgetésre, illetve beszélgetés előkészítésére.

## A LÁTOGATÁSTÓL A LELKIGONDOZÁSIG

Mint említettem, evangélikus egyházunkban nem ismeretlen a lelkigondozás fogalma, de nem világos, hogy mit értünk, értsünk rajta valójában. Egyrészt a lelkészek sem egyformán értelmezik a fogalmakat, másrészt sokak számára ismeretlenek a különböző szakmai irányzatok, lehetőségek. Ha hallanak vagy olvasnak is egy-egy módszerről, azok részleteit, gyakorlatát többnyire nem ismerik, és emiatt előítéletekkel viseltetnek velük szemben.

Sokszor hallunk és beszélünk a keretek, valamint a „spirituális tér” fontosságáról. Sokat foglalkozunk azzal, hogy mindig legyünk tudatában, milyen „szerepben” vagyunk jelen, mi beszélgetőtársunk igénye, és hogyan tudunk számára „jelen lenni”. Nyilvánvaló, hogy lelkész-

ként vagy hitoktatóként sokféle módon találkozunk emberekkel. Nemcsak az istentiszteleteken, bibliakörökön vagy más csoportokon, hanem családi jellegű események (keresztelő, konfirmáció, esketés, temetés, évfordulók) alkalmával, családlátogatások, kirándulások során, gyülekezetvezetési alkalmakon és közösségi munkák kapcsán is. Ezek a találkozások, rövidebb beszélgetések érinthetnek, előhozhatnak lelkigondozói jellegű kérdéseket. Fontos tudnunk, hogyan viszonyuljunk önmagunkhoz és beszélgetőtársunkhoz (-társainkhoz). Nagyon vonzó lehet az alkalom szülte lehetőség, ugyanakkor veszélyeket is rejtget magában. Lehet élni a lehetőséggel, de fontos tudatában lennünk annak, hogy mi zajlik le a kliensben.

A következőkben gyakorlati példákkal próbálok feltárni, mi segíthet, hogy meg tudjuk különböztetni egymástól a látogatást és a lelkigondozást, korlátaikat és lehetőségeiket.

### 1. A hely – Előnyök, hátrányok, veszélyek

#### *Meghívás beszélgetésre*

A gyülekezeti élet sok közösségben az utóbbi évtizedekben szinte kizárólag az istentiszteletekre korlátozódik.<sup>9</sup> A legtöbbször azokra tekintünk egyházunk tagjaiként, akik részt vesznek az istentiszteleteken, illetve egyéb alkalmakon. Az ő életüket, családjukat, kapcsolataikat ismerjük. Ők azok, akik megszólítanak bennünket, és mi is őket szólítjuk meg könnyebben, közvetlenebbül. Felkeressük őket, vagy ők keresnek fel bennünket, ismerjük őket. Mégis örülnek annak, ha meglátogatjuk őket. „Megtiszteljük” otthonukat, belépünk az életükbe, és egy kicsit részeseivé válunk. Szinte családtagként tekintenek a lelkészre vagy arra a látogatóra, aki a gyülekezetből személyesen hozzájuk érkezik. Ilyenkor könnyebb a kapcsolatfelvétel, a ráhangolódás a másik emberre, hiszen van már egyfajta előtörténet. De mindig nyitott füllel és szívvel kell figyelniük, hogy észrevegyük a rövid, mindennapos beszélgetések során, ha jelzés érkezik.

<sup>9</sup> Szabó L.: *Élet a gyülekezetben*, i. m. 129.

Gyülekezetünk egyik tagja, Mária néni (akit minden vasárnap autóval kell valakinek elhozni a templomba) így panaszkodott: „Olyan jólesett volna, ha valaki felhívott volna a héten!” Bár gyakran meg szoktam látogatni, most jelezte, hogy valami nyomasztja. Egyedül érezte magát, és jó lett volna valakivel beszélgetnie. „Holnap tíz óra körül meglátogatom” – mondtam neki.

Éreztem az egyértelmű jelzést, hogy beszélgetésre vágyik, így nem csupán udvariassági látogatást fogok nála tenni, hanem olyat, amelynek során a rogersi elveket alkalmazhatom. Arra kaptam meghívást, hogy legyek vele, mellette, mert most erre van szüksége.

Előfordul, hogy a kliens helyzete nem teszi lehetővé a lelkigondozó felkeresését. Szívesen megtenné, de fizikailag akadályozva van benne. Ebben az esetben a lelkigondozás tere a kliens otthona vagy egy kórterem, az idősek otthona stb.

Ezekben az esetekben mindig érdemes felkészülni azokra a környezeti tényezőkre, amelyek körülvesznek majd bennünket a beszélgetés során:

- Tudjuk-e biztosítani kliensünknek és magunknak a zavartalanságot? Ez nem mindig megoldható. El tudjuk-e fogadni a környezet adta adottságokat?<sup>10</sup>
- A környezet (atmoszféra) mennyiben segíti vagy akadályozza az egymásra figyelmet? Mi az, ami leköti, magára vonja a figyelmet? Mi az, ami megnyugtat vagy feszültséget kelt? Mennyire tudjuk biztosítani kliensünk és önmagunk számára a beszélgetés zavartalanságát?<sup>11</sup>
- A meghívást – elsősorban az otthonukban – sokszor értelmezik úgy a kliensek, mint vendéglátást. Ez azonban könnyen megoszthatja a figyelmet. Mi minden történik a beszélgetés alatt? Mire figyel a vendéglátó a beszélgetésen kívül (kávé, sütemény, főzés, kinti mozgás, kutya, macska, gyerek, unoka stb.)?

Mindezek ugyan nem teszik lehetetlenné a beszélgetést, de mindenképpen számolni kell velük, fel kell készülni rájuk.

*Családlátogatás – A hivatlan érdeklődés mint az evangélium jele<sup>12</sup>*

Gyakran találhatjuk magunkat olyan helyzetben is, amikor a gyülekezet azon tagjai, akik nem vesznek részt aktívan a közösség életében, elfogadják, sőt igénylik is a látogatást (keresztelő, hittan, évforduló, betegség, gyász, a gyülekezet tagjaival való ismerkedés). Ezek a találkozások és beszélgetések nem a lelkigondozásról szólnak, de sokat segíthetnek, hogy formálódjon a kapcsolat, és adott esetben folytatni lehessen a beszélgetést. Konkrét kérdés, probléma ügyében is felkínálható a segítőkész beszélgetés lehetősége.<sup>13</sup> Ilyenkor is jelen lehet a lelkigondozói figyelem, amellyel arra törekszünk, hogy a másikat megismerjük, megértjük és elfogadjuk.<sup>14</sup> Kompetens lelkigondozóként nem élhetünk vissza a vendégszeretettel. Nem kereshetjük mindenkiben a „potenciális klienst”, akire a leghalványabb lelki probléma felismerése esetén lecsapunk, és „meglelkigondozzuk”. Lelkészként ne feledkezzünk meg arról, miért érkeztünk. Bár természetesen, hogy a kapcsolat beszélgetés közben is alakul, a rugalmasságnak vannak határai, és ezek mind bennünket, mind kliensünket, mind pedig a kapcsolatunkat védik.

Azon látogatás során, amikor saját kezdeményezésre, a gyülekezet lelkészeként lépünk be valakinek az otthonába, nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy vendégek vagyunk. A kliens otthonában vagyunk, ahol ő a házigazda. Annak ellenére, hogy ilyenkor sok téma előkerül, ez a körülmény végig fennáll. A beszélgetés során legfeljebb az „egyenrangú partnerség” mehetünk el, nem célszerű átvenni az irányítást; nem ezért jöttünk, nem ezért fogadtak bennünket.

10 Ilyen helyzeteket is elemez H. van der Geest: *Négyszemközt – példák a sikeres lelkigondozásra*, Párbeszéd (Dialogus) Alapítvány, Budapest, 2011, 57–59. ■ 11 Hézszer G.: *A pásztori pszichológia gyakorlati kézikönyve*, Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest, 1991, 86–87. ■ 12 H. van der Geest: *Négyszemközt – példák a sikeres lelkigondozásra*, i. m. 170–177. ■ 13 Uo. ■ 14 H. Faber – E. van der Schoot.: *A lelkigondozói beszélgetés lélektana*, Párbeszéd (Dialogus) Alapítvány, Budapest, 2005, 92–93.

Ennek oka az, hogy sokszor nincs még meg a bizalmi légkör ahhoz, hogy elfogadjanak. Míg a segítőbeszélgetésnek előfeltétele a bizalom, egy látogatás esetén egyik fél sem úgy készül, hogy nagy lelki mélységeket tárnak majd fel, hanem könnyed, talán éppen bizalomépítő, -erősítő a társalgás, amely egy későbbi, feltárulkozó beszélgetésnek lehet az előkészítése. A találkozások során persze lehetősége van a lelkésznek/lelkigondozónak megmutatnia azokat a készségeit, amelyek alapján bizalom ébredhet a másikban, és bátorságot kaphat ahhoz, hogy problémáit, kérdéseit, kétségeit feltárja, megossza vele. Hogy ennek mikor jön el az ideje, az már más kérdés. A türelem is azon készségek közé tartozik, amelyek erősítik a bizalmat, jelzik a megértést, együttérzést. Bár *Ebel van der Schoot* a gyónás szemszögéből foglalkozik a türelemmel, mint ami fontos a megnyílás, a megértés és az egymásra találás szempontjából, amit mond, az ebben az összefüggésben is igaz és megfontolandó.<sup>15</sup>

#### Családi körben vagy négy szemközt

Az emberek többsége vendégként fogadja a lelkészt, a segítőt. Emiatt jelentőségük van az udvariassági formáknak. Különleges, ünnepi alkalomról van szó, és ez bizonyos dolgokat eltakar, másokat pedig előtérbe helyez. A süteménnyel és üdítővel vagy kávéval való kínálás arra utal: a háziak azt szeretnék, hogy a vendég jól érezze magát, és jó véleménye legyen a családról és otthonáról. Nemegyszer éreztem zavart, amikor váratlanul érkeztem meg valahova. Feszültté és kényelmetlenné tette a beszélgetést, hogy nem tudtak úgy fogadni, ahogy szerették volna. Hiába jeleztem a legőszintebben, hogy semmiféle tekintetben sincsenek elvárásaim, számukra az volt a legfontosabb, hogy a megfelelő körülményekről és ellátásról gondoskodjanak számomra. Ha ezeket nem tudták biztosítani, az feszélyezte őket, és emiatt nem tudtak igazán oldottak és nyitottak lenni.

Ugyancsak fontos tényező egy látogatás során, hogy kihez megyünk, és kik vannak még je-

len. A látogatás legtöbbször a ház népének szól. Természetes, hogy a család minden tagja szeretne jelen lenni, és mindenkinek van közlendője. És míg a felnőttek udvariasak, ezt a gyerekek vagy unokák esetében nemigen lehet elvárni. Ők nagyon szeretnek a középpontban lenni. A lelkész/lelkigondozó nem teheti meg, hogy kirekeszti a gyerekeket az eseményből, amint ezt az alábbi eset is mutatja.

*Máriát nem sokkal édesanyja és anyósa halála után kerestem fel. Bár sem ő, sem férje nem a gyülekezetünkben származik, mióta ideköltöztek, bekapcsolódtak a közösség életébe. A gyerekek is hittanosok, hetente találkozom velük. Szerettem volna kifejezni az együttérzésemet, és felajánlani a segítségemet, ha szükségük lenne rá. Mária fáradtan és megtörtén fogadott, mentegőzött a rendetlenség miatt. A nappaliban kínált helyet. Miközben beszélgettünk, a két kisebb fiú, akik ikrek, ki-be szaladgáltak. Apjuk megpróbálta ugyan lekötni őket, de látszott rajta, hogy ő is szívesen velünk beszélgetett volna. A fiúk többször is megszólítottak, hogy a figyelmemet magukra vonják. Bár akadtak pillanatok, amikor sikerült valamelyest egymásra hangolódjunk Máriával, és szavakba öntenie fájdalomát, a látogatás nem érte el igazi célját.*

A látogatás ilyen esetben nem párosulhat segítőbeszélgetéssel, hanem csupán a család gyárában való osztozás kifejezése.

#### Összegzés

Az előbbiekből kitűnik, hogy a látogatás ugyan nagyszerű alkalom a közösség tagjainak mélyebb megismerésére, ám figyelemmel kell lennünk sajátos tényezőire. Ezek ugyanis akadályozhatnak abban, hogy a beszélgetés több legyen udvariassági látogatásnál, formális érdeklődésnél. Az otthonosság mindenki számára fontos, akár az otthonáról, akár a munkahelyéről van szó. Ezért nem mellékes, hogy milyen a beszélgetés környezete, atmoszférája (*Hézszer Gábor*), „spirituális tere” (*Pál Ferenc*). A kellő

15 H. Faber – E. van der Schoot: *A lelkigondozói beszélgetés lélektana*, Párbeszéd (Dialogus) Alapítvány, Budapest, 2005, 120.



odafigyelés a lelkigondozó és a biztonságérzet a kliens részéről elengedhetetlen, hogy őszinte és mély érzelmi szintre eljutó beszélgetés alakulhasson ki.

Ez azonban nem mindig lehetséges. Bizonyos esetekben a körülményeket nem tudjuk meghatározni vagy átalakítani. Nem árt tudatosítani, hogy milyen negatív hatásokkal kell számolnunk.

## 2. Lelkész és/vagy lelkigondozó?

Már említettem azt a szemináriumi beszélgetést, amelynek során arról volt szó, miért fontos tisztázni, hogy milyen szerepben vagyunk jelen. Nem mindegy, mit várunk el magunktól, mit tudunk adni, valamint az, hogy mit vár el tőlünk a másik, és hogy ez a kettő találkozik-e.<sup>16</sup>

Gyülekezet lelkészeként sokféle okból találkozhatunk a közösség tagjaival. A lelkész egyik legfontosabb feladata Isten igéjének hirdetése, melynek során hétről hétre magára veszi a liturgikus öltözetet, felmegy a szószékre, és a megbízatásából adódó hatalmával élve a megkérdőjelezhetetlen isteni igazságot hirdeti. Bibliaórán aztán fel lehet tenni neki a Szentírással kapcsolatos kérdéseket, és joggal várható el tőle, hogy teológiai képzettsége révén világos útbaigazítást ad majd a hit kérdéseiben. Hittanórán pedagógusi tudással és gyakorlattal igyeckszik a gyerekek számára vonzóvá tenni a keresztyén hitet, annak érdekében, hogy felnőtként is megmaradjanak az egyházban. Megpróbálja átadni az ifjúságnak mindazokat az értékeket, amelyeket a szülők és az iskola nem közvetített, de amelyekre a fiatalok annyira vágyakoznak. Vezeti a közösséget, kapcsolatot ápol tagjaival, sok esetben maga végzi az adminisztrációt, felügyeli a gazdálkodást, szervezi a templom és a parókia körüli munkát, énekkart vezet, pályázatokat keres és ír meg, tárgyal az önkormányzatokkal, képviseli a gyülekezetet és az egyházat társadalmi rendezvényeken, missziót folytat az egyháztól elszakadtak körében, egyházi programokon vesz részt, testületek tagja stb. Ha családos, férjként/feleségként és szülőként is helyt kell állnia.

Arra, hogy baráti kapcsolatokat ápoljon, regenerálódjon olyanok körében, akik nem a lelkészt látják benne, néha már alig akad ideje.

Az áldozatos, „önégető” szerepbe vagy belehajszolják a lelkészt, vagy ő maga vállalja ezt. Az is tény, hogy sok szerep, feladat összekapcsolódik, illetve átjárja egymást, így nehéz egyikből kilépni, mielőtt a másikba belekezdünk.

### (El)várt látogatás

Nem véletlenül választottam témaként a látogatás és a lelkigondozás viszonyát, hiszen a gyülekezeti kapcsolatokat leginkább a látogatók alakítják. Ezek egy része a lelkész kezdeményezésére jön létre, hiszen nem mindenki jár el az istentiszteletekre, és a templom amúgy sem a legalkalmasabb hely arra, hogy az emberek jobban megismerjék egymást. Vannak olyan lelkészek, akik évente végiglátogatják a gyülekezet minden tagját. Ez csak kisebb településeken oldható meg. Nem vitatom, hogy fontos a találkozásoknak ez a formája, hiszen a lelkész azzal, hogy valakit felkeres az otthonában, érdeklődését és nyitottságát fejezi ki. „Egy lelkész legyen pásztor a gyülekezetnek. Ismerje a bányákat név szerint.” A gyülekezetek sok tagja egyszerűen képtelen eljutni a közösségi alkalmakra, például mert nehezen közlekedik, idős és egyedül él. Számukra az egyetlen lehetőség a találkozásra az, ha a gyülekezet részéről keresi fel őket valaki, leginkább a lelkész. Teljes mértékben egyetérték *Klaus Douglass* gondolataival, aki azt írja, hogy „a lelkipásztor teszi, amit elvárnak tőle, ennek következtében a valóban szükséges munka 90%-át nem végzi el”.<sup>17</sup> Douglass arra próbálja rávezetni a lelkészeket, a gyülekezeti vezetőket és munkatársakat, hogy hálózatosan tevékenykedjenek. Ennek ellenére még mindig erősen tartja magát az a gondolkodás, amely szerint „ha valakihez nem a lelkész megy el, »csak« egy presbiter vagy munkatárs, azt nem értékeli kellőképpen”.<sup>18</sup> Ez nyilvánvalóan nem igaz, mégis sokszor belemegyünk az igények kiszolgálásába. Mindenesetre ha már

16 Egri L.: Szerepek határán. *Embertárs*, 2004/2., 171–173. ■ 17 K. Douglass: *Az új reformáció – 96 tétel az egyház jövőjéről*, Kálvin Kiadó, Budapest, 2002, 166–170. ■ 18 Uo.

ott vagyunk, ne akarjunk feltétlenül „két legyet ütni egy csapásra”. A látogatás ugyan sokszor torkollik végtelennek tűnő élettörténetek meghallgatásába, de ha lelkigondozói füllel hallgatjuk a beszélőt, akkor meghallhatjuk azokat a mondatokat, amelyek segítségért kiáltanak, hozzásegíthetjük, hogy megtapasztalja fontosságát, és megérezze, hogy a beszélgetésnek lesz folytatása.

### Életesemények részese

Sok találkozás (látogatás) akkor jön létre, amikor valamilyen életesemény kapcsolja össze az egyént vagy a családot az egyházzal. Valamilyen alkalom, például évfordulók sokszor adnak lehetőséget a találkozásra családi körben vagy a lelkész hivatalában. Fontos, hogy ezek során ne csak az adott esemény adminisztrációs előkészítése és liturgikus megbeszélése kerüljön napirendre. *Hans van der Geest* már említett könyvében nagyszerű lehetőségeket említ egy-egy alkalom megragadására és lelkigondozói szemlélettel való vezetésére.<sup>19</sup> Egy keresztelést előkészítő beszélgetést, valamint egy konfirmáció előtti családlátogatást mutat be. A jegyesoktatás, a gyászolókkal való beszélgetés a temetés bejelentésekor vagy az azt követő részvétlátogatás során szintén ilyen lehetőségeket felkínáló alkalmak.<sup>20</sup>

*Judit és Gábor középkorú pár. Telefonos bejelentkezés után kerestek fel, mert váratlanul meghalt az asszony édesanyja. Ők nem aktív tagjai a gyülekezet közösségének, de gyermekeik igen, és rajtuk keresztül esketések és keresztelesek alkalmával már korábban is kapcsolatba kerültünk. A férj alig egy évvel korábban vesztette el édesapját, aki öngyilkos lett. Őt is én búcsúztattam. Most újra találkozunk, és ismét haláleset miatt. Az asszony fekete felsőben, de világos nadrágban érkezik, ami nem megszokott gyászvisélet. Éppen a lányától érkezett haza Ausztráliából. Amikor felszállt a repülőre, még élt az édesanyja, de amikor visszatért, már nem.*

*„Nagyon nehéz lehetett felfogni, hogy mire hazáért, valami teljesen megváltozott” – mondtam neki.*

*„Amikor kiértünk a repülőtérrre, még telefonáltunk. Tudta, hogy jövök haza, és nagyon várt. Ez már nagyon sok volt neki. Amikor elmentem, úgy tudta, hogy csak három hétig leszek távol. Időközben azonban marasztaltak a lányoméék, hogy maradjak még velük és az unokámmal, aki most született. Anyám nagyon nehezen fogadta el, hogy tovább maradok még. Lehet, hogy megérezett valamit” – reagált Judit.*

*„Haragszik magára. Úgy érzi, azzal, hogy önmagára, a lányára és az unokájára gondolt, és tovább maradt velük Ausztráliában, cserbenhagyta az édesanyját, aki pedig itthon várta” – feleltem.*

*„Végül is nem volt egyedül. Gabi vele volt. Mindig átvárt hozzá a szomszédba, vagy ő jött hozzánk. Nagyon szoros volt a kapcsolatunk. Szinte az egész életünket együtt éltük le. Összetartoztunk. Nagyon nehéz lesz ezután. Az az igazán szomorú, hogy el sem tudtunk búcsúzni” – panaszkolta Judit.*

*„Nagyon nehéz így odaállni a koporsó mellé. Nehéz megbocsátania magának, mert úgy érzi, hogy végleg elmulasztott valamit. Sokféle érzés kavarg most magában. Ha úgy érzi, szakíthatunk rá időt, hogy végiggondolja mindezeket. Nem könnyű most megbocsátania magának, és nem könnyű elfogadnia azt, ami már megváltoztathatatlan.” E szavakkal kínáltam fel neki a lehetőséget a beszélgetés folytatására.*

Egy másik beszélgetés egy keresztelő előkészítéseként zajlott.

*Péter és Anna keresztszülők lesznek. Otthonukban kerestem fel őket. Számomra fontos, hogy ha lehetséges, természetes környezetükben beszélgessek a családokkal. Itt beszéljük meg az istentisztelet és a keresztelő menetét, mely mindig (!) gyülekezeti alkalom is.<sup>21</sup> Mivel nem aktív tagjai a gyülekezetnek, a kölcsönös bemutatkozással kezdtük: nevek, foglalkozások, vallásosság stb. Hamar kiderült, hogy a leendő keresztanya*

<sup>19</sup> H. van der Geest: *Négyszemközt – példák a sikeres lelkigondozásra*, i. m. 64–79. ■ <sup>20</sup> Uo. 85–96. ■ <sup>21</sup> K. Douglass: *Isten szeretetének ünnepe – az istentisztelet mai formáiról*, Luther Kiadó, Budapest, 2005, 267–271.

nincs megkeresztelve. Azt is elmondták, hogy régóta szeretnének gyermeket, de ez valamiért nem lehetséges – hiába egészségesek mindketten.

„Ezt nagyon nehéz lehet elfogadni. Különösen úgy, hogy nincs rá magyarázat” – mondtam.

„Hiába próbálkoztunk beültetéssel, nem sikerült. Három próbálkozás után feladtuk. Nagyon megviselt, nemcsak lelkileg, testileg is – vallotta be Anna. – Hiába minden. Nincs válasz. Ez a legnehezebb. Elfogadni, hogy ez a sorsunk.”

„Különösen mint nőnek. Hiszen így nem élheti meg az anyaságot. Míg sokan azért tesznek meg mindent, hogy ne legyen gyerekük, el sem tudják képzelni, milyen nehéz, amikor valaki vágyakozik rá, és nem kapja meg” – reagáltam.

„Ezt kaptuk. Bizonyára megvan az oka; ha nem is tudjuk, hogy mi az.”

„Nehéz lehet ezt türelemmel elfogadni, és nem háborogni, nem lázadni ellene. Ha gondolja, beszélhetünk erről egy másik alkalommal.”

Az idézett beszélgetések jelzik, hogy miközben lelkigondozóként igyekszem kliensem mellé állni és a megértésemről biztosítani, nyitott vagyok arra, hogy kérdéseiről, problémáiról egy másik, számára alkalmas időpontban tovább beszéljünk.

### *Két világ találkozása egy személyben*

A lelkigondozás mint az egyház tevékenysége sok tekintetben sajátos és ambivalens. Mivel igyekszünk felhasználni benne a társtudományok ismereteit, kutatási eredményeit, sokakban él ellenérzés amiatt, hogy ezek a „világi okoskodások” összeegyeztethetők-e a teológiával és Isten cselekvésével. Lelkészek, gyülekezeti tagok és munkatársak kegyességüktől függően ítélik meg az összefonódás lehetőségét és mértékét.<sup>22</sup> Annak ellenére, hogy a lelkesítő szolgálatot, lelkigondozást segítő pasztorálpszichológia része a gyakorlati teológiának, sok lelkész előítéletekkel viseltetik iránta. Ugyanakkor fel kell tennünk a kérdést: a mindenható Isten ígéjének hirdetése,

a leghatalmasabb Úr képviselete az emberek között tud-e, lehet-e olyannyira megértő és elfogadó, amennyi megértést és elfogadást igényelnek az emberek mindennapi küzdelmeikben?

Sokszor tapasztalom látogatásaim során, hogy az elsődleges reakciók a családok tagjai részéről az egyházas sablonok, formák. Hogyan kell viselkednie egy keresztyén embernek? Erről sokaknak vannak elképzelései azok alapján, amiket szülei, nagyszülei és komor papok tanítottak neki unalmas istentiszteleteken. Éppen ezért amikor valamilyen okból újra találkoznak az egyház képviselőjével, az általuk elvártak hitt viselkedési módot választják. Sokszor így is tartják helyesnek, természetesnek. Nemegyszer éppen azért éreznek lelkiismeret-furdalást, mert a képzelt elvárásoknak nem tudnak megfelelni.

Ugyanez a kettősség ott feszül a lelkészben is. Lelkészként irányítania, vezetnie kell; hirdetni a törvényt, a bűnt, az ítéletet, lelkigondozóként viszont a gyengeség, az esendőség, a bűnös ember elfogadása a kötelessége, aki segítséget, menedéket keres. Sok lelkész számára még a lelkigondozás vagy a lelkivezetés kifejezés jelentése sem egyértelmű. Bár az utóbbi években sokat változott a gyakorlati teológiai képzés, én is egyre többször érzem magamon az ősi bölcsesség igazságát: „Jó pap holtig tanul.” Tapasztalom azt is – és ez különösen fejlődés-lélektani tanulmányaim (Erikson, Levinson) nyomán tudatosult bennem –, hogy mennyit változom: hitemben (istenkép), vágyaim és érzelmeim terén, gondolkodásomban egyaránt. Az is nyilvánvalóvá vált számomra, hogy ha mindezekről nem veszek tudomást, vagy tagadom őket, küzdöm ellenük, akkor – bármilyen kegyesen is próbálok indokolni viselkedésemet – éppen azt akadályozom, hogy eljussak az érett felnőttkorba, a személyiség és az istenkép egészséges állapotába.

### *A hivatal és az emberség találkozása*

Az ember személyiségének fejlődése folyamatosan konfliktusokkal, küzdelmekkel jár, amelyek

22 Tomcsányi T.: A pasztorálpszichológia néhány jellegzetessége a német nyelvterületen. In I. Baumgartner: *Pasztorálpszichológia, Párbeszéd (Dialógus) Alapítvány*, Budapest, 2006, 17–27. A szerző által írtak, noha a német nyelvterület sajátosságait taglalja, teljesen érvényesek a magyar, erősen református befolyású protestáns felekezetek körében is, sőt idehaza talán még jellemzőbbek.

során szembe kell néznünk önmagunkkal. Ezek nem könnyűek. Sokan, különösen vezetői szerepet betöltő emberek – idesorolhatók a lelkészek is – nehezen tudják elfogadni, hogy fel- és elismerjék: változnak a gondolataik, érzelmeik. A hivatal viselése, amely a lelkészre Isten felhatalmazása alapján hárul, szintén nem könnyű feladat. A transzcendens hatalom képviselése során hova tudja elhelyezni magát az ember? Hivatalánál fogva a Szent és a Tökéletes szolgálója, de elvárható-e a tökéletlen embertől tökéletesség?

Nyilvánvaló, hogy mint a gyülekezet vezetője, akinek munkaköri kötelességei vannak, ezek szerint cselekszik, hoz döntéseket, irányítja a közösség életét. Emberként azonban magán hordozza a teremtettség minden velejáróját: az esendőséget, a tévedés lehetőségét, az előítéletes gondolkodásra való hajlamot. Nem tudja letvetni emberségét, teremtett voltát. Nem hiheti magát tévedhetetlennek.

Ha mégis ebbe a hibába esik, akkor – önmagát és környezetét is becsapja, – vagy szükségszerűen kudarcot vall, majd a csalódások hatására elindul azon a lejtőn, amely elkeseredéshez és kiégéshez vezet.<sup>23</sup>

Mi a megoldás? A válasz egyszerűnek tűnik, de a kivitelezés annál nehezebb: lehetőséget kell találni az emberség megélésére. Olyan csoportokat, lelkigondozót, lelkivezetőt, szupervíziós kapcsolatokat, önismereti köröket kell találni, akik és amelyek révén jobban elfogadjuk gyengeségeinket, tévedéseinket, egyszerűen az emberségünket. Ehhez az első lépés annak tudatosítása, hogy ugyanolyan ember vagyok, mint bárki más. Szolgálatom nem tesz különlegessé, felsőbbrendűvé – de megadja azt a lehetőséget, hogy én is rátalálhassak arra a forrásra, amelyhez másokat szeretnék eljuttatni.

## 2. Átkeretezés – Folytatása következik

Eddig azzal foglalkoztam, hogy a találkozás tere (ahol a látogatás vagy lelkigondozás törté-

nik), továbbá a kliensével találkozó lelkész (lelkiállapota, szerepe) hogyan befolyásolhatja a beszélgetést, és mi térítheti el őt attól az iránytól, amelyet eredetileg kitzűzött maga elé. Ennek felismerése és tudatosítása feltétlenül fontos annak érdekében, hogy biztosítani tudjuk azt a teret, amely mindkét fél számára megadja a biztonságot.

### *Egy kérdés felmerül*

Most lássuk azt az alaphelyzetet, amikor látogatás során vagy például az utcán összefutva elegyedünk beszélgetésbe valakivel. Az elsődleges cél ezekben az esetekben nem a lelkigondozás. A beszélgetés érinthet olyan témákat, problémákat, amelyek által – lelkigondozóként ezt észre kell vennünk – jelzést kaphatunk a kliens-től. Hans van der Geest példái<sup>24</sup> alapján legyünk nyitottak, és az adott helyzet ismeretében döntsük el, hogy belemegyünk-e egy beszélgetésbe, vagy önmagunk, a kliens és a kapcsolat védelme érdekében nemet mondunk.

Önmagunk „védelme” érdekében is fontos, hogy tartsuk magunkat az előzetesen elhatározott úthoz. Ha sétálni indultam, mert szeretnék felüldülni és kikapcsolódni, akkor sétáljak. Ha a családommal vagyok, akkor rájuk figyeljek. Ha látogatni indultam, akkor arra koncentrálok, hogy a szóban forgó család minden tagját megismerjem. Ha fél/egy/másfél órát szántam egy találkozóra, akkor a vége előtt öt perccel ne engedjem, hogy egy teljesen új téma még hosszú időre lekössön.

### *Feszültség van a levegőben*

Gyakori tapasztalat, hogy látogatás alkalmával a lelkigondozói attitűddel jelen lévő lelkésznek feltűnik valami feszültség, amely a család tagjainak egymáshoz való viszonyából fakad. Ez lehetőség a reflektálásra, de veszélyforrás is lehet. Egyáltalán nem mindegy ugyanis, hogy egyetlen személy ül szemben a lelkigondozóval, vagy

23 Ónody S.: Kiegészítő tünetek (burnout-szindróma) keletkezése és megoldási lehetőségei. *Új Pedagógiai Szemle*, 2001. május. <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00049/2001-05-ta-Onody-Kiegesi.html>; Fekete S.: Segítőfoglalkozások kockázatai – helfer-szindróma és burnout-jelenség. *Psychiatria Hungarica*, 1991. március, 17–29. ■ 24 H. van der Geest: *Négyszemközt – példák a sikeres lelkigondozásra*. i. m. 16–20.

egy egész család tagjai körül vibrál a levegő. Ki mennyire nyitott a probléma őszinte megbeszélésére, kiben mennyire erős a bizalom a lelki-gondozó iránt? Ez meghatározza, hogy „mit engedhet meg magának” a látogató. Általában azonban célszerű felkínálni a beszélgetés lehetőségét, mivel ez segíthet a család tagjainak, hogy lépéseket tegyenek gondoljaik megoldása érdekében. A tudatos döntés, az, hogy vállalják a felelősséget önmagukért, elengedhetetlen.<sup>25</sup>

Egyáltalán észreveszi-e a lelkész a néma kiáltást? Kész-e úgy reagálni, hogy közben nem eltávolít, hanem érzeteti megértését, együttérzését, elfogadó szeretetét?

### *Felfedezni a mélyben lappangó igényt*

Látogatások során gyakori tapasztalatom, hogy idősebbek vég nélkülinek tűnő élettörténeteket mondják el, akár több alkalommal is. Eleinte ez zavart, és igen terhesnek éreztem. Lassan azonban rájöttem, hogy e történetmeséléseknek okuk van. Valami mélyebbet akarnak elmondani általuk, csak nem biztos, hogy a másik oldalon jó a vétel. Lehet, hogy a magány és a társalanság mellett más is „beszél” a kliensekből, aminek meghallásához nyitott fülre és szívre van szükség; olyanra, amely nemcsak a szavakat fogja fel, hanem azokat az érzelmeket is, amelyek rajtuk keresztül megjelennek. A visszatérő találkozások felszabadíthatnak arra, hogy megfogalmazzuk (tükrözzük) az érzéseket, amelyek felénk áradnak, és lehetőséget adjunk a kliens számára kitörni „ördögi köréből”. Ez nem könnyű, hiszen a lelkésznek meg kell terhelődnie mindazzal, amit a segítséget kérő hordoz, de ez az egyetlen módja annak, hogy a jézusi gyógyító kísérés megtapasztalható valóság legyen számára. Éreznie kell, hogy nincs egyedül, elkísérik, támogatják nehéz útján.<sup>26</sup>

### *Megfogalmaztatni a kérdést*

Az is előfordul egy-egy látogatás alkalmával, hogy a meglátogatottak (kliens, család) nem

tudnak mit kezdeni az alkalommal. Ez bizonyos esetekben természetes is, hiszen nem biztos, hogy a lelkészt hétköznapi vendégnek tekintik. Ha ritkán kerül sor ilyen találkozásra, de a beszélgetésben részt vevők ismerik egymást és közvetlenek, akkor olyan témák kerülhetnek elő, amelyek az élet több területét érintik. Egy összefüggéstelennek tűnő témasor mögött is ott rejtőzhet a vágy, hogy valaki megértse. Ez egy lelki-gondozó számára sem mindig magától értődő, mint ahogy az sem, hogy mindig sikerül megérezni: „Igazából mit akar ez az ember?” Nem kell félnünk attól, hogy rákérdézzünk. Nem leszünk attól rosszabb lelki-gondozók, ha kimondjuk, hogy tudni szeretnénk, mit várnak tőlünk. Nem biztos ugyanis, hogy lelki-gondozóként azt tudjuk nyújtani, amit a kliens szeretne. Előfordulhat, hogy azzal segíték igazán, ha biztosítom számára, hogy megtalálja azt a személyt, akire valójában szüksége van. A kérdés tisztázása a lelki-gondozó önvédelme szempontjából is célszerű.<sup>27</sup>

### *Új keretet adni az együtt töltött időnek*

Végül egy olyan lehetőségre utalok, amellyel a lelki-gondozói beszélgetésbe való átvezetés esetén és akkor is célszerű élni, ha irányváltás szükséges a kapcsolatban. A keretek – mint említettük – biztonságot nyújtanak mind a kliensnek, mind a lelki-gondozónak. Ezek határozzák meg, mit, miért és hogyan teszünk, mit szeretnénk elérni, és melyek a résztvevők feladatai. Mindig egy-egy meghatározott útra, útszakaszra szóló döntésekre van szükség, amelyeket az előre megjelölt és mindkét fél által ismert időpontokban kiértékelnek. Ezek ismerete biztonságot jelenthet mindkét fél számára, mivel

- nincsenek örökre összekötve; tudják, mennyi időre köteleződtek el;
- átgondolható és értékelhető a közösen megtett út (és az, ki mennyire elégedett vele);
- tisztázhatók a további szándékok (elsősorban a kliens részéről az, hogy hova szeretne eljutni);

25 Hézszer G.: *A pásztori pszichológia gyakorlati kézikönyve*, i. m. 87. ■ 26 I. Baumgartner: *Pasztorálpszichológia*, i. m. 241–279. ■ 27 H. van der Geest: *Négyszemközt – példák a sikeres lelki-gondozásra*, i. m. 196–205

- a lelkigondozó időről időre átgondolhatja, hogy tudja-e tovább kíséri kliensét;
- sikeres és eredményes út végén a folyamat lezárható.

## ÖSSZEGZÉS

Evangélikus egyházunk jelenlegi gyakorlata szerint egyelőre nagyon hiányos a lelkigondozói kultúra, ezért a gyülekezetek tagjai nehezen fordulnak a lelkészhez/lelkigondozóhoz. Ennek alapvető oka a múltban gyökerező és mélyen a lelkekbe égett bizonytalanság. Sajnos még nem sikerült ledolgozni ezt a deficitet. Ez se nem könnyű, se nem gyors folyamat. Az általános gyakorlat nem felel meg a krisztusi eszménynek, amelyről *Isidor Baumgartner* az emmauszi tanítványok története alapján (Lk 24,13–35) mint „gyógyító lelkigondozásról” beszél.<sup>28</sup> Annak szellemében olyan találkozásokra és beszélgetésekre nyílik alkalom lelkész és kliens között, amelyek eredményeként megtapasztalható a feltámadott Jézus Krisztus gyógyító ereje.

Gyónási gyakorlatunk sem segíti elő a változást, hiszen a magánygyónás kiszorulása az evangélikus gyakorlatból megnehezíti a beszélgetést a személyes gondokról és problémákról. Ezért fontos lenne mindinkább hangsúlyozni és szorgalmazni a személyes gyónás lehetőségét. Nagyon nagyot kell lépnie valakinek, amikor egy többnemzedékes beidegződésen szeretne változtatni, és olyasmikről beszélne, amikről nemzedékeken keresztül nem beszéltek, mert a gyengeség jeleként tekintettek rá, vagy tabu volt az egyházban. Arra is szükség van, hogy a lelkészek felkészültek legyenek ilyen beszélgetésekre.

A diktatúra idején a templomokba szorították be az egyház tevékenységét, és ez sok helyen mindmáig így maradt. Sajnos a lelkészek is hozzájárultak ehhez, amikor élesen szétválasztották a szentet és a profánt, az istenit és az emberit. Eközben mindjobban eltávolodtak a hívektől. Újra el kellene jutnunk ahhoz a lutheri elvhez, amely nagykorúnak tekinti a keresztyén embert. Ebben az esetben a lelkész nem irányít, hanem elkíséri a testvért személyes útján, hogy a célnál majd együtt tudjanak örülni.<sup>29</sup>

Ahhoz, hogy a lelkigondozás területén egyházunk megújulhasson, újra részeseivé kell válnunk az emberek életének. „Ha a hegy nem megy Mohamedhez, Mohamed megy a hegyhez” – idéztük a mondást. Folytatni kell tehát – ha lehet, még intenzívebben – a gyülekezetek tagjainak látogatását, és ezeket a találkozásokat és kapcsolatokat annak érdekében felhasználni, hogy épüljön a bizalom. Törekedjünk arra, hogy általunk ráébredjenek azokra a lehetőségekre, amelyeket a lelkigondozás tud nyújtani számukra. Lelkészként kötelesek vagyunk a segítő-beszélgetés eszközeit is felhasználva embertársaink mellé állni azzal a krisztusi szeretettel, amelyből mi is élünk.

Végezetül arról se feledkezzünk meg, hogy a lelkigondozás a Lélek kegyelmi ajándéka. Ahogyan Pál apostol írja (1Kor 12): a kegyelmi ajándékok értékét éppen az adja, hogy mindegyik más. Mindenki azt kapja, amivel a legjobban szolgálhatja közösségét. Legyünk hálásak, ha megkaptuk, és kérjük, ha hiányunk van belőle. Ez ügyben is érvényesek Jézus Krisztus szavai: „...mert nélkülem semmit sem tudtok cselekedni” (Jn 15,5).

28 I. Baumgartner: *Pasztorálpszichológia*, i. m. 101–118. ■ 29 H. Faber – E. van der Schoot: *A lelkigondozói beszélgetés lélektana*, i. m. 124–146.

1. táblázat  
 Evangélikus népmozgalmi adatok országos összesítése (tárgyév: 2012)\*

2012	Lelkészek	Egyháztagok	Látogatások	Lelkigondozói beszélgetések
	száma			
1.	1	272	447	654
2.	2	1272	54	651
3.	6	5000	820	487
4.	6	14667	193	380
5.	4	2459	211	374
6.	1	173	176	358
212.	1	209	24	0
213.	1	344	22	0
214.	1	354	22	0
215.	1	184	10	0
216.	1	89	0	0

\* Belső forrásból

**2. táblázat**  
**Evangélikus népmozgalmi adatok országos összesítése (tárgyév: 2011)\***

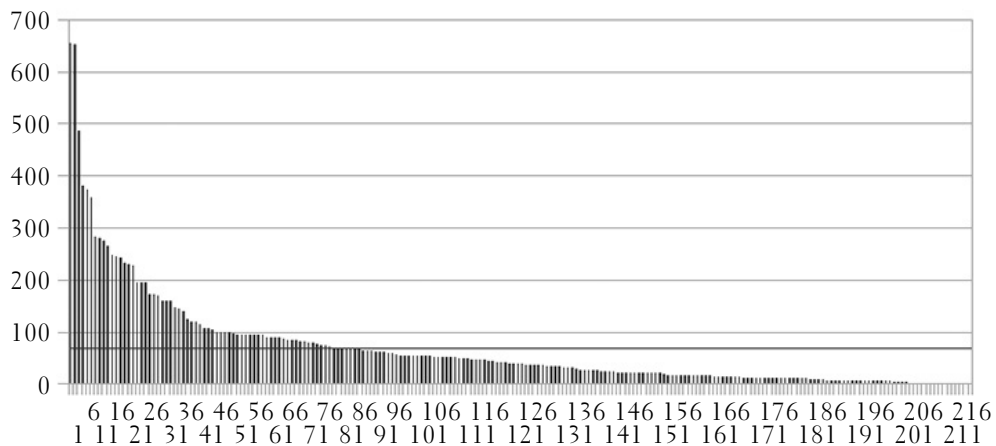
2011	Lelkészek	Egyháztagok	Látogatások	Lelkigondozói beszélgetések
	száma			
1.	2	1277	53	703
2.	3	173	207	518
3.	6	6000	719	487
4.	2	790	117	450
5.	2	1240	45	330
6.	4	2697	168	290
249.	1	300	44	0
250.	1	369	38	0
251.	1	359	37	0
252.	1	205	35	0
253.	1	181	34	0

\* Belső forrásból



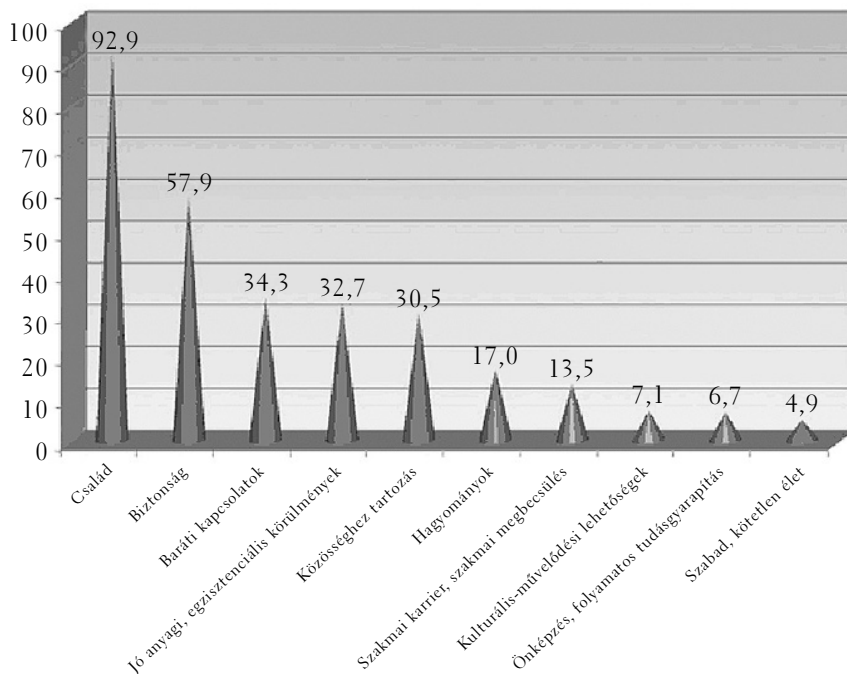


1. ábra: A Magyarországi Evangélikus Egyház gyülekezeteiben folytatott  
 lelkipozítói beszélgetések száma  
 (Függőleges tengely: beszélgetések száma; vízszintes tengely: a gyülekezet „neve/sorszáma”)\*



\* Belső forrásból

2. ábra  
 „Melyik a három legfontosabb dolog az alábbiak közül?”  
 (A tanulmányban említett szociológiai felmérés egyik kérdése)



Társas utakon

3. ábra  
 Átlagos részvétel a vasárnapi istentiszteleteken

